

УДК 338.48

Гальків Л. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Кишин О. В.

Львівський інститут економіки і туризму

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті визначено суть поняття та подано характеристику сільського зеленого туризму. Зроблено аналіз розміру колективних засобів розміщування та ефективності їх господарювання. Подано класифікацію регіонів України за часткою розміщених фізичних осіб-підприємців сфери сільського (зеленого) туризму в Західному регіоні України.

Ключові слова: сільський туризм, зелений туризм, туристична галузь, туристичний продукт, ефективність господарювання, доходи, валовий прибуток.

Постановка проблеми. Реформування економічних відносин і структурна перебудова економіки України визначають необхідність пошуку нових нетрадиційних напрямів діяльності в межах сільських територій, спрямованих на підвищення рівня життя сільського населення. Одним із перспективних шляхів забезпечення ефективної зайнятості населення сільських територій України є активізація сільського населення до підприємницької діяльності в невиробничій сфері, зокрема розвиток сільського зеленого туризму. Його становлення та розвиток сприяють системному вирішенню організаційно-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу в аграрній сфері, формуванням нових напрямів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, підвищенням зайнятості сільського населення [3]. Це зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку сільського туризму останнім часом привертає все більше уваги вітчизняних науковців, які, аналізуючи світовий досвід, створюють теоретичну основу розвитку такого виду підприємницької діяльності в Україні. Окремі аспекти сільського зеленого туризму висвітлені у працях відомих учених у галузях права, історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: Ю. Алексеева, В. Євдокименко, М. Лендела, В. Мікловди, М. Пітюлича, А. Харіна, В. Гловацької, М. Рутинського, Ю. Зінька та інших дослідників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, низка питань щодо стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні на сучасному етапі мають перспективу подальшого дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження тенденцій, проблем та перспектив розвитку сільського зеленого туризму на території України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сільського туризму як нової форми підприємницької діяльності потребує обґрунтування багатьох аспектів, які мають сприяти подальшому розвитку і забезпечити належний рівень конкуренції, що в ринкових умовах є особливо важливим. Тому основним завданням статті є дослідити розвиток сільського туризму в Західному регіоні України та подати пропозиції щодо його подальшого розвитку.

Сільський зелений туризм можна трактувати, з одного боку, як форму відпочинку в позаурбаністичному середовищі, з відповідним йому ресурс-

ним потенціалом, а з іншого, як сферу діяльності, позитивні наслідки якої виходять за межі сільських територій. Значення туризму полягає в тому, що він сприяє збереженню та розвитку людського капіталу, активуванню господарської діяльності; покращенню туристичної інфраструктури; збереженню етнокультурної самобутності українців їхньої екологічної свідомості.

Аналіз останніх наукових досліджень показує, що тематику сільського туризму розглядали в різних аспектах. Так, Л. Транченко [8] досліджує його як чинник збільшення рівня зайнятості на селі; О. Камушков [6] – як ланку туристичної сфери; О. Карий [7] і Т. Булах [5] – як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку сільських територій. Проте сучасний стан розвитку підприємництва Західного регіону України у сфері сільського туризму потребує поглибленого вивчення.

Розвиток сільських територій великою мірою залежить від стану розвитку зеленого туризму, за допомогою якого здійснюється реалізація сільгосппродукції, покращується благоустрій та диверсифікація бізнес-процесів. Загальновідомо, що туристичній галузі притаманний високий інвестиційний мультиплікаційний ефект [1]: одна грошова одиниця, вкладена в індустрію туризму, приносить чотири грошові одиниці сумарного доходу в інших галузях економіки, а додаткове робоче місце в туризмі спричиняє чотирикратне збільшення робочих місць у галузях, що причетні до виробництва туристичного продукту.

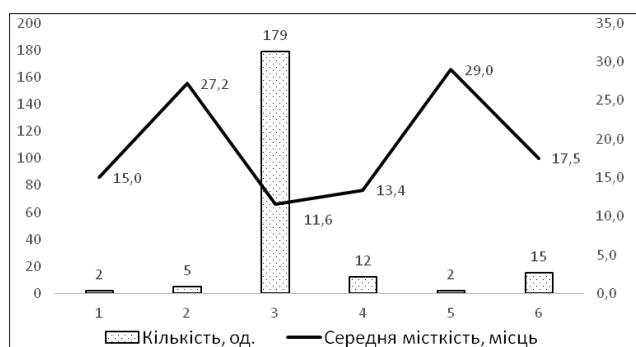
Туристична діяльність місцевого населення сприяє підвищенню його життєвого рівня, а саме збільшує доходи, знижує безробіття, покращує якісні параметри людського потенціалу, а також пом'якшує негативний вплив туризму на довкілля. У наукових колах навіть прижився термін «екологічність зеленого туризму».

Державна служба статистики України оперує терміном «сільський (зелений) туризм». У статистичному бюлетені «Колективні засоби розміщування» [4] наведено дані про діяльність тільки фізичних осіб-підприємців. Тут міститься інформація про кількість місць у садибі; кількість розміщених осіб; площу садиби; середню вартість одного людино-дня перебування; доходи від наданих послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних платежів); витрати; кількість ночівель; кількість днів роботи.

Проаналізуємо стан та розвиток сільського туризму в Західному регіоні України, який містить сім областей: Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тер-

нопільську, Чернівецьку. На Рівненщині впродовж 2012–2015 рр. фізичні особи-підприємці не здійснювали діяльність у сфері сільського туризму. Така ж ситуація була в п'яти інших областях країни: Донецькій, Житомирській, Київській, Луганській, Рівненській, Сумській. У 2015 р. припинили свою діяльність садиби з надання послуг у сфері сільського туризму в Запорізькій, Харківській, Херсонській областях.

Закарпатська область суттєво випереджає інші області Західного регіону за кількістю садиб. Вона є лідером за часткою садиб в Україні: 2012 р. – 69,0%; 2013 р. – 64,8%; 2014 р. – 70,0%; 2015 р. – 76,2%. Порівняно з іншими областями країни, доволі високий показник кількості садиб у Чернівецькій та Львівській областях. Загалом у Західному регіоні у 2015 р. розміщувалося 215 садиб, що складало 91,5% від їх кількості в Україні (рис. 1).

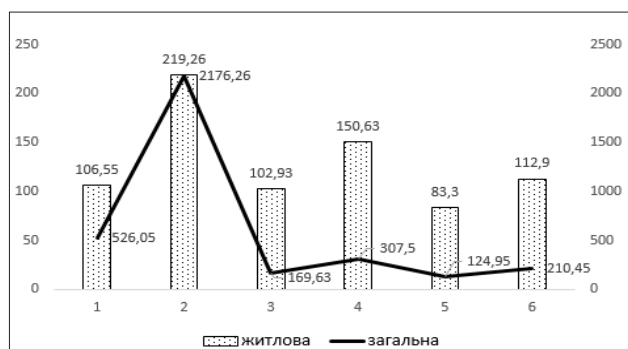
Примітка: 1 – Волинська обл.; 2 – Закарпатська обл.; 3 – Івано-Франківська обл.; 4 – Львівська обл.; 5 – Тернопільська обл.; 6 – Чернівецька обл.

Рис. 1. Кількість та місткість засобів розміщування фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму в Західному регіоні України у 2015 р.

Джерело: укладено авторами за [4]

Як бачимо, Західний регіон випереджає інші регіони за кількістю колективних засобів розміщування фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму, проте тут зосереджені невеликі садиби. У 2015 р. середня місткість садиб коливалася від 11,6 місць в Івано-Франківській області до 29,0 місць у Тернопільській. Узагальнений показник середньої місткості однієї садиби, обчислений загалом у Західному регіоні (12,67 місць), нижчий від показника, обчисленого загалом у країні (12,70 місць).

Аналіз площі колективних засобів розміщування фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму Західного регіону (рис. 2) показує, що найкрупніші садиби розміщені на Закарпатті. Показник середньої житлової площі однієї садиби (219,26 м. кв.) в Закарпатській області вдвічі перевищує аналогічне значення, обчислене загалом у Західному регіоні (108,84 м. кв.) і в Україні (108,76 м. кв.). Ще суттєвіший розрив за показником загальної площі в розрахунку на одну садибу. Якщо на Закарпатті він складав 2176,26 м. кв., то в Західному регіоні 229,74 м. кв., а в Україні – 311,66 м. кв. Серед інших областей Західного регіону тільки у Волинській області загальна площа садиб перевищує відповідне значення в країні, натомість за показником житлової площі таких областей дві (Львівська і Чернівецька).

Примітка: 1 – Волинська обл.; 2 – Закарпатська обл.; 3 – Івано-Франківська обл.; 4 – Львівська обл.; 5 – Тернопільська обл.; 6 – Чернівецька обл.

Рис. 2. Площа колективних засобів розміщування фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму в Західному регіоні України у 2015 р., м. кв.

Джерело: укладено авторами за [4]

Найефективніше місткість садиб серед областей Західного регіону у 2015 р. використовувалася у Волинській та Тернопільській областях (54% та 38%). Для Львівщини й Івано-Франківщини цей показник склав 32%. Найнижча ефективність використання місткості садиб у Чернівецькій (23%) і Закарпатській областях (16%).

На Західний регіон України у 2015 р. припадало 82,1% від загальної кількості розміщених осіб в Україні фізичними-особами підприємцями сфери сільського туризму. Частка ночівель цього регіону ще вища – 86,8%. Як наслідок, показник середньої тривалості перебування розміщених осіб у Західному регіоні (2,3) є вищим за значення в Україні (2,2) на 0,1.

В Івано-Франківській області послугами фізичних осіб-підприємців сфери сільського зеленого туризму скористалася максимальна кількість туристів. Проте за тривалістю перебування осіб, які розміщувались у садибах, ця область поступилася Львівщині та Закарпаттю.

Оцінюючи розвиток підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Західному регіоні України, бачимо, що в цій сфері регіон є центром загальнонаціональних процесів. Тут зосереджена основна частка садиб, які надають значний обсяг послуг та обслуговують максимальну кількість туристів. Неузгодженість рангів областей Західного регіону за рівнем використання місткості садиб (на тлі вищої тривалості відпочинку в регіоні порівняно з показником у країні) з рангами областей за ефективністю господарювання фізичних осіб-підприємців пояснюється значними обсягами витрат, не пов'язаних з обслуговуванням туристів.

До трійки топ-лідерів за часткою таких засобів розміщування протягом 2012–2015 рр. входили також дві області Західного регіону України – Львівська і Чернівецька.

Садиби для надання послуг з відпочинку в сільській місцевості сконцентровані більшою мірою на заході України. У 2012 р. частка трьох областей – Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької – за кількістю садиб фізичних осіб-підприємців сфери сільського зеленого туризму складала 90,0%, у 2015 р. – 87,3%.

Менш виражена концентрація отримувачів послуг із проживання в садибах. Івано-Франківщина охоплювала близько половини туристів.

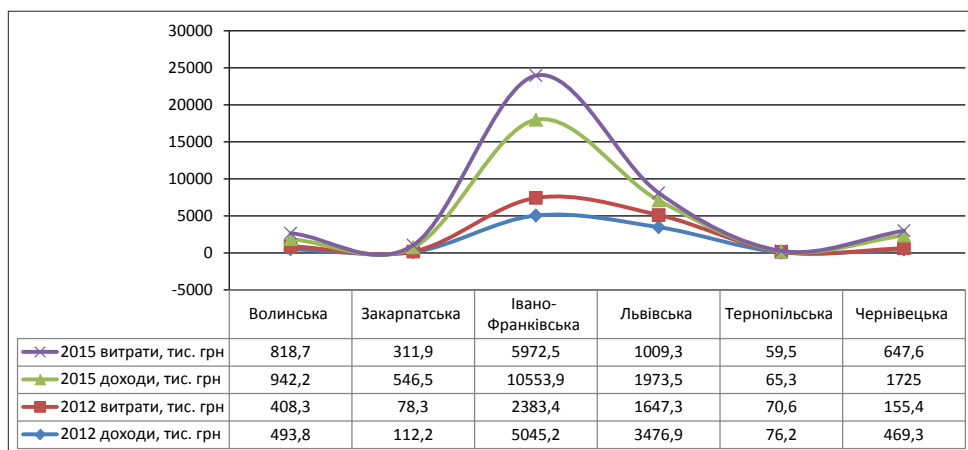

Рис. 3. Доходи та витрати фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму в Західному регіоні України у 2012 р. і 2015 р.

Джерело: укладено авторами за [4]

У 2015 р. щодо 2012 р. суттєво знизилася (на 29,28 в. п.) частка Львівської області під час збільшення частки Чернівецької області на 5,93 в. п. Наступні три позиції за цим показником посідали Волинська, Хмельницька і Тернопільська області.

Аналізуючи обсяги господарської діяльності фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму в Західному регіоні України за 2012–2015 рр., зауважимо, що темп зміни витрат як в Україні, так і в Західному регіоні, перевищує динаміку доходів, що має негативний вплив на прибуток та рентабельність діяльності фізичних осіб-підприємців.

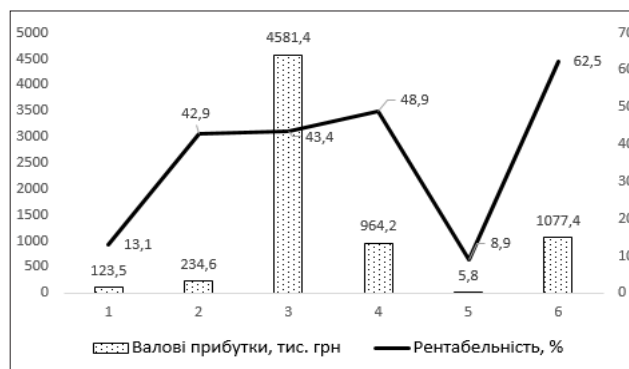
Частка Західного регіону в складі доходів та витрат фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму займає досить значну частку питомої ваги (86 та 86,6%), проте має тенденцію до незначного зниження. Вищий рівень витрат призвів до нижчої на 0,8% ефективності господарювання фізичних осіб-підприємців сфери сільського зеленого туризму порівняно із загальнонаціональним показником.

За роки, що аналізуємо, в розрізі регіону за доходами лідирують Івано-Франківська (52,2 та 66,8%) та Львівська області (35,9 та 12,5%), проте доходи останньої значно зменшилися (рис. 3).

Аналізуючи динаміку доходів фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму Західного регіону України, бачимо, що найвищий темп зміни припадає на Закарпатську область – 387,1%, тобто з 112,2 до 546,5 тис. грн та Чернівецьку область 267,75%, а саме – з 469,3 тис. грн до 1725 тис. грн. У таких областях як Львівська та Тернопільська динаміка доходів зменшилася на 43,2% та 14,3%.

Ефективність господарювання фізичних осіб-підприємців сфери зеленого туризму у 2015 р. була найвищою в Чернівецькій області (рис. 4). При валових прибутках 1077,4 тис. грн рентабельність складала – 62,5%. Наступні три позиції посіли Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська області. Найнижчі показники у Волинській та Тернопільській областях.

Аналіз статистичних даних показує, що впродовж останніх двох років спостерігається висхідна динаміка показників, які формують пропозицію на ринку послуг цього виду туризму; по-друге, існує не заповнена ніша на цьому ринку. Тому можна вважати, що сільський зелений туризм в Україні має значні перспективи розвитку.

Примітка: 1 – Волинська обл.; 2 – Закарпатська обл.; 3 – Івано-Франківська обл.; 4 – Львівська обл.; 5 – Тернопільська обл.; 6 – Чернівецька обл.

Рис. 4. Валові прибутки та рентабельність фізичних осіб-підприємців сфери сільського туризму в Західному регіоні України у 2015 р.

Джерело: укладено авторами за [4]

Висновки. Для активізації підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму в Україні необхідно: вдосконалити нормативно-правову базу та забезпечити її узгодження з країнами Європейського Союзу; покращити інвестиційний клімат; розширити зовнішньоекономічну діяльність; популяризувати цінності здорового способу життя на засадах сталого туризму; адаптувати світовий досвід до вітчизняних реалій.

Для стимулювання розвитку сільського зеленого туризму в Західному регіоні України необхідно організувати та проводити навчання всіх категорій населення, зайнятих у сфері сільського зеленого туризму; збирати та систематизувати інформацію про туристичний продукт місцевості, створювати необхідну базу даних; доопрацювання вже діючих та розробка нових туристичних маршрутів; здійснювати інформаційну підтримку сільського зеленого туризму та доступ зацікавлених підприємців до інформаційних ресурсів; організувати та проводити спільні акції і програми місцевої влади, громадських організацій та підприємців, задіяних у сільському зеленому туризмі; проводити інформаційні просвітницькі компанії про перспективи та переваги сільського зеленого туризму.

За умови успішної реалізації проектів розвитку зеленого туризму в даному регіоні буде можливість створення нових робочих місць; активізації підпри-

емницької діяльності всіх господарсько-правових форм та мотивація росту надходжень у бюджет; стимулювати притік національних та іноземних туристів у регіон; розвивати інфраструктури супутніх послуг (інформаційних, фінансових, побутових); виділяти в область додаткових коштів через

відповідні міністерства та відомства для ремонту та реконструкції мереж доріг, зв'язку.

Отже, в разі підтримки сільського зеленого туризму на державному й регіональному рівні він може стати візитною карткою Західного регіону України на міжнародному туристичному ринку.

Список використаних джерел:

1. Архипов А. Культурный туризм в стратегии развития отечественного туризма [Текст] / А. Архипов, В. Музычук // Вестник Института экономики РАН. – 2011. – № 4. – С. 209–223.
2. Булах Т. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села [Текст] / Т. Булах // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 11. – С. 143–147.
3. Галич О. Зелений туризм : сутність та перспективи розвитку на Полтавщині [Текст] / О. Галич, І. Шевченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – 2010. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 38–45.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
5. Камушков О. Розвиток зеленого туризму як ланки туристичної сфери України [Текст] / О. Камушков // Держава та регіони. (Серія : економіка і підприємництво). – 2009. – № 5. – С. 78–83.
6. Карий О. Чинники соціально-економічного розвитку малих населених пунктів Львівської агломерації (на прикладі Великого Любена) [Текст] /
7. О. Карий, Н. Глинський, О. Дриль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 2. – С. 276–286.
8. Транченко Л. Сільський туризм як перспективний напрям зайнятості на селі [Текст] / Л. Транченко // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 104–110.

Гальків Л. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Килин О. В.

Львівський інститут економіки і туризму

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Резюме

В статье определена суть понятия та дана характеристика развития сельского зеленого туризма. Сделан анализ размера коллективных средств размещения та эффективности их хозяйствования. Сделано ранжирование регионов Украины по доле размещенных физических лиц-предпринимателей сферы сельского (зеленого) туризма в Западном регионе Украины.

Ключевые слова: сельский туризм, зеленый туризм, туристическая отрасль, туристический продукт, эффективность хозяйствования, доходы, валовая прибыль.

Halkiv L. I.

Lviv Polytechnic National University

Kylyn O. V.

Lviv Institute of Economy and Tourism

THE STATE AND PROSPECTS OF RURAL TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

Summary

In the article, the essence of the concept of rural green tourism is defined. There are presented characteristics of rural tourism, an analysis of the size of collective accommodation facilities, economic efficiency, revenue and gross profit per one homestead; given a ranking of the regions of Ukraine by the share of placed individual entrepreneurs of the sphere of rural (green) tourism in Western Ukraine.

Key words: rural tourism, green tourism, tourism, tourism product, effectiveness of management, revenues, gross profits.